

Litteratur

THEDE PALM:

Riktig svenska

I den nya upplagan av »Riktig svenska» (fjärde omarb. uppl., Esselte Studium) skriver professor Erik Wellander i kapitlet Tankereda, att konstruktionen *Birger Jarlsgatan* i själva verket innebär en *Jarlsgata* med förnamnet *Birger*. Han rekommenderar i tydlighetens intresse skrivningen *Birgerjarlsgatan* eller eventuellt *Birger-Jarls-gatan*. Sedan man tänkt igenom detta, får man medge att han har rätt. (Recensenten höll här på att skriva »Vid närmare eftertanke har han rätt», vilket skulle ha utgjort ett ytterligare exempel på bristande tankereda: professorn kan naturligtvis ha rätt, vare sig en recensent tänker eller inte.) Men förhåller det sig inte så, att för femtio år sedan angav gatuskyltarna *Birger Jarls gata*? Sedan har den bestämda formen, vilken alltså är ologisk, tagit över i analogi med *Kungsgatan* och andra. På samma sätt talar vi om *Ingmar Bergmanfilmer*; Wellander förefaller rekommendera *Ingmarbergmanfilmer*, men man kan betvivla att utvecklingen går åt det hållet.

Exemplet ovan är framletat med möda. Bland många hundra finns blott få som man vill diskutera. De allra flesta är direkt slående och övertygande; dessutom är de ofta roliga, stundom drastiska, alltid lärorika. Wellanders förmåga att illustrera sina åsikter med välvalda citat och klagörande exempel är en av orsakerna till att »Riktig svenska» inte bara är en uppslagsbok utan en bok att läsa.

Författaren som stundom grips av osäkerhet om sin stil (eller heter det *hans* stil?) finner i Wellanders bok hjälp och tröst. Ge-

nomgången av pronomena *sin* och *hans* är pedagogiskt klar och begriplig. Språkkänslan är osäker om det rätta bruket av dem, säger Wellander, och det är så sant. Man bör taga god tid på sig och läsa hans framställning med eftertanke. Å andra sidan skall det sägas, att bara den, som någon gång i sitt liv lärt in vissa grammatiska grunder, har förutsättningar att läsa dessa sidor till slut och förstå dem. Den som gått igenom en grammatiklös skola får däremot svårigheter. Boken ställer krav på läsaren. Detta är inget fel, tvärtom, men ingen skall alltså tro att han kan lära att uttrycka sig på riktig svenska endast genom att begagna Wellanders bok som nybörjarbok.

Inför två företeelser i boken ställer man sig frågande. Den första är kommateringen. »Stundom tycks varje norm saknas», skriver Wellander om bruket av skiljetecken. Man tycker att han kunde ha föreslagit några normer eller att han rent av själv kunde ha tillämpat några för läsaren urskiljbara sådana, när det gäller konsten att sätta ut kommatecken.

Den andra företeelsen är mera speciell, och när den påpekas här är det endast därför att Wellander en gång varit lektor i Norra Latin. Tillät han då, att man inleder en huvudsats efter en temporal eller konditional bisats med *så*, vilket han nu gör själv tämligen ofta (»om en språklig gemenskap en gång funnits så har den splittrats»)? Före hans tid var det inte tillåtet, knappast i muntlig framställning och än mindre i skriftspråk.